

Ivan Zorec:

Vaso.

(Kos potopisa.)

Stotnija počiva na sedlu sive planine. Upehani vojaki žulijo drobne cigarete in preklinjajo vojno in vso to nesrečno puščo, po kateri se morajo potikati. V dolini pod nami se skriva med češpljami in murvami precejšnje hercegovsko selo, čigar silhueta trepeče v žgoči solnčni sopari. Nad pečinami se veličastno vozijo velikanski jastrebi, sivi sokoli in požrešni kragulji.

Gledam tjadol in ugibam, koliko časa in kako bomo životarili v tistem gnezdu, kamor nas pošilja povelje.

Čez dobro uro pridemo do sela. Z našo patroljo nas pričakujejo „knjaz“ in nekaj ofesenih in oturbanih, brkatih in mrkogledih širokohlačnežev.

„Knjaz“, vaški načelnik, nas spravi pod streho, kakor je bilo ravno mogoče. Meni skrivnostno namežikne in me povede s seboj, češ, da je pripravil stanovanje zame v svoji „kuči“. Širokohlačneži naju spremljajo.

Starice-ženske vstajajo in me pozdravljajo:

„Dobro nam došel, gospod! Kako ti zdravje?“

„Hvala, majko, eto živi se,“ odzdravljam.

„A kdaj bo konec te nesrečne vojne?“

„Tega ne vem.“

Knjaz je imel pravo hišo, kjer so bila celo okna in dve pravi sobi. Ob ognjišču sta me pričakovali žena Stana in hči Marica, lepo, jedro, zelo močno dekle.

„Dobro nam došel,“ sta me pozdravili in podali roko, mati resno in prijazno, Marica boječe in vsa zardela.

„Sedi,“ me povabi gospodar in mi pokaže z odejo pogrnjeno dolgo škrl ob ognjišču.

„A ti, Marica, nam brzo speci črne kave,“ veli hčeri.

„Dala bi ti kruha,“ pravi Stana, „a glej, ni še izkuhan.“

„Ne boj se,“ jo pomiri mož, „gospod ima sam kruha.“

Marica je hitro namlela v znamenitim turškem mlinčku potrebne kave in jo je „pekla“ v mali bakreni posodici z lepim držajem. Naložila je drobnih brsti in je pihala v žerjavico, nagrebena na veliko poveznjeno skledo, pod katero se je „kuhal“ kruh.

Ko mi je natočila dehteče te narodne pijače v drobčkano skodelico, me je menda šele prav pogledala in je dejala:

„Eto ti, izvoli,“ nato je natočila še očetu.

Popijem, pa mi hoče zopet natočiti, čeprav se branim.

„Ne brani se, gospod; razjezila bi se!“

Vsi se obrnemo. Med podboji stoji debelušast mladenič in me ogleduje. Počasi se približa in mi poda zalito roko:

„Dobrodošel, zdrav bil.“

Gospodar napravi pomemben znak na čelu.

„Kam pa ti, Vaso?“ vpraša Stana.

„Vojaki so prišli, pa sem hotel videti častnika.“

„No, ali ti je vseč naš častnik?“

„Takó. Mlad je. Mislil sem, da je sivolas, ker ga uboga toliko ljudi.“

„Kaj pa njegovega konja si že videl, a?“

„Boga mi, nisem,“ in mirno odhlača.

Zdaj bo ogledaval konja od vseh strani kakor je tebe,“ vzdihne Stana skoro nejevoljna.

„Kaj hočeš, siromak je, saj zloben ni,“ meni mož.

„Dosti zloben je,“ ugovarja žena.

„Zmešan je in tvoj zet bi bil rad.“

Marica močno zardi in proseče pogleda očeta, ki se poredno muza.

„Ne govori, prosim te,“ brani dekle.

„Da veš,“ mi razlaga knjaz, „vtepel si je v misli, da mora biti Marica njegova žena. Pa mu zabrani te misli, če moreš.“

Naš pogovor prekineta Simo in Jovo, bližnja soseda, ki sta me prišla pozdravit in vabit na črno kavo.

„Truden je gospod,“ ugovarja knjaz.

Nazadnje smo pa vendarle šli. Kajti hotel sem videti selo in ljudi.

Vodila sta me med zanemarjenimi in umazanimi kolibami, v katerih stanujejo ljudje in živina, kolikor je ni v stajah. Pota po selu so taka, da moraš kar kobaliti preko skal in nerodnega kamenja, ki leži povsod in katerega ne spravijo spoti.

Od Jova si me je izposodil sosed, od tega še drugi tako, da sem bil naposled gost že skoro vsem.

Močno jim je ugajalo, da znam srbski, „po naše“.

Poln kave in res že nekoliko truden se vrnem h knjazu. Na dvorišču sili Vaso v mojega slugo, ki mu smeje nekaj ugovarja. Ko me zagleda, priskoči in se pritoži:

„Gospod, videl sem tebe, ogledal sem si tvojega konja, ki vem, kaj mu je treba, da ostane tako lep. A ta vojak me je iztiral od konja in mi brani, da bi pojezdil na najlepšo pašo.“

„Pomiri se, Vaso, tudi konj je truden; naj počiva.“

„Kakor ti ukazuješ,“ se nerad vda Vaso.

Grem, da vidim, kako bom stanoval. Primitivna sobica ima ozko okno na nekak vrt čebule, nekaj češpelj ob zidu, in celo rože, prave rože rdijo v pekočem solncu. Na sredi vrta pa stojijo nekaki štori, pokriti z gladkimi škrlmi, in neki čudni iz škrli zloženi nizki stebrički. In brnenje čebel od vseh strani.

Knjaz in Marica hodita od stebrička do štora in jih pozorno ogledujeta.

„Kaj imaš pa tam, knjaže?“ vprašam.

„Muhe,“ pravi naglo; tiho požvižguje in privzdiguje škrli.

Naenkrat se iz nekega štora, kateremu je posebno milo požvižgoval, zapraši čebelni roj in se začne vrteti okoli knjaza in Marice. On žvižga in se pomika proti nepokritemu, praznemu „panju“, Marica se skloni, pokaže z roko v štor in zapoje z monotonim glasom:

Smiri se, majko medena, smiri —
u svoj domak, majko,
u svoj domak, u svoj domak.
Smiri se, majko medena, smiri.

Čebele ovijejo obadva v črn oblak; knjaz še vneteje žvižga, Marica še lepše poje. Oblak se zmerom bolj niža in začne obkroževati štor.

Planem na vrt in se ne morem načuditi. Na Maričini roki visi roj, lep, močan roj. Knjaz žvižga in me komaj pogleda. Nemo strmim v čudo, ki ga še nisem videl, čeprav sem vedel, kako priljudne so čebele, ki celo poznajo domačega človeka. Marica poje in nalahno boža roj, da se začne dvigati in spet krožiti okoli njihovih glav.

U svoj domak, majko,
smiri se, majko medena

Matica res uboga in se v odprtem štoru, v svojem novem domku, pomiri z vso svojo šumečo in brnečo družino. Vsa čarovnija ni trajala dlje, nego dobrih deset minut. Knjaz pokrije panj, na žrelu so se že prašile „muhe“.

„Veš, knjaže moj, kaj takega nisem še videl nikoli,“ pravim ves presenečen.

„Ali pri vas ni „muh“?“

„So, pa takih nimamo, da bi jim žvižgali in peli.“

„Uboge muhe; ali nikoli ne govorite z njimi?“

„Kaj tudi govoriš z njimi?“

„Saj si slišal. Vem tudi, da te nobena ne bo pičila, ker so videle, da si z menoj.“

„Tudi ti si čarovnica, Marica. Kaj takega — roj na roki!“

„Nič posebnega,“ pravi mož. „Če grem na pašo, natanko vem, ali so tudi moje muhe tam.“

„Ali imaš zaznamovane?“

„Kaj še! Zažvižgam, pa mi začno brneti okoli glave, dokler se ne pogovorim z njimi!“

„Pri nas žvižgamo psom.“

„Ker ste Švabe —“

„Prepričaj se jutri sam, ko pojdemo na planino,“ pravi Marica in se zadovoljno smeje, ker vidi, kako me je vsa stvar zanimala.

Knjaz stopi proti hlevu, Marica pa začne puliti plevel v zelniku.

„Kdo pa je zasadil onele lepe rože, Marica?“

„Jaz sem dobila v Trebinju mladike.“

„Za koga? Ali imaš dragega?“

„Imam. Kako ne?“

„Kje?“

„Moj Bog, daleč nekje v vojni.“

„Ali piše kaj?“

„Saj ne zna pisati.“

„Pa bi mu kdo drugi napisal.“

„A kdo bi prebral, ko tu nihče ne zna?“

„Tudi ti ne?“

„Kaj bi dala, da bi znala!“

„Daj mi rožo, jaz te naučim.“

„Ne dam, Dragega imam, to vendar veš!“

„Ali tu ga nimaš.“

„Imam ga tu, vidiš!“ in pokaže na svoje srce.

V kameniti ograji se sproži kamen. Pogledam tja in se ujamem z bliskajočimi se očmi Vasovimi.

„Kaj bi ti njena roža,“ pravi jezno in skoči preko zida na vrt.

„Da bi jo ti vpletel v grive mojega konja, ki ga imaš tako rad.“

„To je istina, ali Marica mi sama da rožo, če jo hočem.“

„Seveda, Vaso,“ se smeje lepotica in zbeži v koč.

Vaso ves vesel poskoči, me nekaj časa resno gleda, naglo utrga rožo in se zavihti preko zida na pot.

„Njena roža za častnikovega konja!“ vpije proti hlevu.

Vojaki so imeli mnogo zabave z Vasom. Ko so videli, da se s Hercegovkami ne da tako ljubimkati kakor drugod, so naščuvali Vasa:

„Ná desetico, če lepo poljubiš Ano, ki prihaja tam-le.“

„Daj desetico!“

„Najprej poljubi.“

„A jaz ti dam dve, če poljubiš Soko.“

„Tudi jaz za Andjo.“

Vaso se zakadi med dekleta in jih polovi kakor plahe jarčke v veliko zabavo vojakov.

Marica ga nekoč pokara radi tega. Ves zbežan in skesan objubi, da ne poljubi nobene več. Odslej lazi samo za nami po gorah in se čudi vojnim vajam. Ko vidi, kako se po mojem poovelju razgrinjajo in strinjajo vrste, na en sam klic premikajo in ustavljajo, me občuduje kakor jaz onokrat knjaza in Marico pri čebelah.

Čez nekaj dni stopi v sobo in pozdravi:

„Zdravo, srečen bil, živel!“

„Zdrav bodi, Vaso!“

„Glej, prišel sem, da mi storiš dobroto.“

„No, kaj pa, Vaso?“

„Poroči me z Marico!“

„Nisem pop, Vaso.“

„Ti si bolj učen nego pop.“

„Nisem. Pojdi le k popu, samó on to more.“

„Nimamo popa.“

„Kje pa je?“

„Žandarji so ga odgnali.“

„Kaj pa je storil?“

„Kaj bi naj bil storil? Vojna je, pa so ga zaprli.“

„Saj ni on vojne kriv.“

„Žandarji pravijo, da so popi vojno napravili.“

„Ne veruj jim.“

„Verujem ali ne: popa le ni, da bi me poročil.“

- „Pa pojdi k sosednjemu popu.“
 „Bil sem, pa noče. Prosim te, poroči naju ti.“
 „Ne morem, Vaso.“
 „Moreš, če hočeš. Tudi Marica tako pravi.“
 „Marica?“
 „Da, ona me hoče, če naju poročiš ti.“
 • „Pa dobro, če je tako. Samo takih papirjev moram še do-
 biti, da ti napišem pravico o vajini poroki.“
 „Dobro. Jagnje ti prinesem.“
 „Ne prej, dokler vaju nisem poročil.“
 „Še danes ti prinesem jagnje.“
 „Kje pa imaš jagnjeta?“
 „E, to že dobim,“ se zvito nasmeje in pokaže v brda.
 „Pusti jagnje, kakor sem rekel,“ ukažem strogo. —
 Nedavno dobimo povelje, da se odpravimo dalje. Vaso
 priteče k meni in zavpije:
 „Ali si že dobil papirje?“
 „Še ne, Vaso. Le potrpi.“
 „Da, ti odideš, a midva z Marico naj še čakava!“
 „Potrpi, pravim, ker se vrnem, če se pop sam ne vrne prej
 iz ječe.“
 „E, pop se ne vrne več.“
 „Jaz pa sem slišal, da se vrne.“
 „Vrag ga odnesel, zanj dvoje jagnjet ne bo dosti.“
 „Ne boj se, jaz uredim to reč s popom.“
 • „Bog ti daj zdravje!“ In steče.
 Ko smo odhajali, so se vaščani prijazno poslavljali od nas.
 Le Vasa nisem videl nikjer.
 Malo za selom skoči iz grmovja z lepo rožo v rokah.
 • „Gospod, ná, to ti daje Marica.“
 „Ne, ti sam si utrgal rožo.“
 „Sem, ali ona mi je velela, da naj utrgam zate.“
 „Kako to?“
 „Prosil sem jo, ker vem, da imaš rad rože.“
 To rožo imam še — in spomine.
 Ali se ti je že vrnil dragi, lepa Marica?

